

**Zemgales plānošanas reģiona (Latvija) un
Linčepingas Sociālā darba pētījumu un attīstības centra
kopējā projekta RETHINK/ PĀRDOMĀT
rezultātā izmēģinātās (pilotētās) mentoru un jauniešu apmācību programmas
izvērtējuma apkopojums**

III daļa – Projekta komandas un iesaistīto pušu viedoklis

Projekta komanda (projekta vadītāja, gadījumu vadītāja, pētniece) projekta norisi savstarpēji pārrunājušas gan vairākās Zoom sanāksmēs, gan telefona sarunās/ telefona intervijās. Šis pilotprojekts ir bijusi vērtīga pieredze, un sarežģījumi, ar kuriem nācās saskarties tā laikā, izgaismoja problemātiskos aspektus, ko nākotnē nepieciešams pilnveidot.

Būtiskākais, kam jāpievērš uzmanība, nākotnē veidojot līdzīgus projektus vai attīstot sociālo pakalpojumu – **mentoru un jauniešu pāru veidošana (*matching process*)**. Šī projekta ietvaros uzsvars tika likts uz mentoru personīgo motivāciju un izvēles brīvību sadarboties vai nesadarboties ar konkrētiem jauniešiem, kā arī skaitliskajiem rādītājiem – vismaz 10 mentori un vismaz 20 jaunieši, tomēr rūpīgāk būtu izvērtējama konkrēta mentora personība un iekšējie resursi attiecībā pret konkrēta jaunieša sociālo situāciju un vajadzībām. Tāpat rūpīgi jāizvērtē mentora iespēja vienlaikus sadarboties ar vairākiem jauniešiem, paredzot, ja jaunieša sociālā un veselības situācija ir komplicēta, mentors var kvalitatīvi sadarboties tikai ar vienu jauniešu. Pilotprojekta laikā šo nepieciešamību īpaši spilgti parādīja viens gadījums, kur mentors ļoti dziļi iegāja divu savu mentorējamo jauniešu problēmu, kuras bija komplicētas un skaitā daudz, risināšanā bez attiecīgiem resursiem, kā rezultātā piedzīvoja izdegšanu.

Vienlaikus, sasaistot to ar pāru veidošanas procesu, ļoti svarīgi ir veikt rūpīgu **dalībnieku – mentoru un jauniešu – atlasīšanu**. Visi potenciālie mentori var iziet apmācību kursu, taču nepieciešams vairāk laika un resursu veltīt gadījumu analīzei, kuru laikā jātiek turpinātai mentoru izpētei. Tieši caur gadījumu analīzi iespējams labāk saprast konkrēta mentora domāšanas veidu, attieksmi un potenciālās problēmu risināšanas stratēģijas. Tāpat, kaut arī visi jaunieši tika sākotnēji izvērtēti, atsiļājot tos, kas jau pēc sākotnējās izvērtēšanas nebija iekļaujami aktivitātēs, arī iepazīšanās un kontakta veidošanas fāzē jābūt gana elastīgiem un spējīgiem pateikt “nē”, ja redzams, ka jauniešiem tālāka iesaiste projektā būs problemātiska vai paredzams, ka nebūs iespējams atrast piemērotu mentoru.

Turpinot, nepieciešams spēt **savlaicīgi reaģēt uz izmaiņām** vai neizdošanos sadarbības dinamikā. Iespējams, mentora – jaunieša pāri sākotnēji izdodas izveidot, ņemot vērā abu intereses un motivāciju, taču jāparedz iespēja, ka iepazīstoties labāk vai arī citu faktoru ietekmē (personības īpatnības, ģimenes apstākļi, darbs vienam vai otram, konflikts utml.) sadarbība var neveidoties tik veiksmīga. Šādā situācijā nepieciešams apsvērt iespēju mentora maiņai vai projekta pārtraukšanai, ja nav iespējams izveidot jaunu pāri. Šī pilotprojekta laikā bija gadījums, kur ilgstoši (vairāku mēnešu garumā) tika novērota jaunieša pasivitāte un mentora-jaunieša aktivitāšu trūkums, kā rezultātā tika pieņemts lēmums mentora maiņai. Mainot pieeju komunikācijai, atklājās, ka jauniešiem tomēr labprāt un aktīvi iesaistījās saziņā un piedāvātajās aktivitātēs. Ja uz situāciju būtu reaģēts ātrāk, būtu bijis iespējams sadarbību ar jauno mentoru veidot ilgstošāku un jaunieša uzsāktās aktivitātes nostiprināt.

Pilotprojekta laikā veidojās diskusija par jauniešu medicīniskās diagnozes pieejamību un izmantošanu (diskusija par palīdzošo profesiju savstarpēju sadarbību informācijas apmaiņā turpinās kādu laiku). Pastāv divas pieejas – vienā medicīniskā diagnoze ir pieejama un speciālists savā intervencē vadās pēc tās. Otrā – speciālists uzmanīgi vēro personas izturēšanos, izrādītos simptomus un savā intervencē uzmanību vērš uz traucējumu negatīvās ietekmes uz personas sociālo funkcionēšanu mazināšanu. Otrā pieeja ir palīdzīga situācijās, kad medicīniskā diagnoze nav pieejama (sakarā ar konfidencialitātes jautājumiem vai citiem faktoriem) vai arī tā nekad nav uzstādīta vai pārskatīta (piemēram, pēc pilngadības sasniegšanas). Pilotprojektā tika izmantota otrā pieeja. Tomēr mentoru supervizore pēc supervīzijām atklāja, ka atsevišķos gadījumos mentoram būtu bijis palīdzīgo precīzi zināt diagnozi un pielāgot savu intervenci tai.

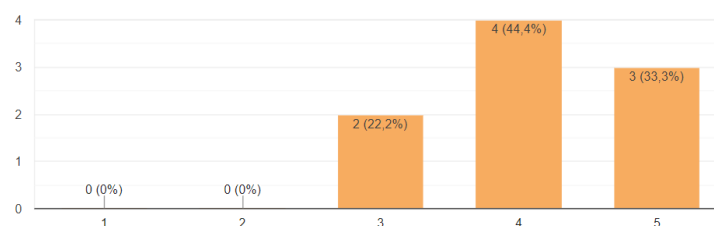
Iesaistīto pušu vērtējumu šajā gadījumā veido sociālo darbinieku un vecāku viedoklis, kas tika izziņāts caur elektroniski izsūtītu aptaujas anketu, kas aizpildāma tiešsaistē, un telefona intervijām ar sociālajiem darbiniekiem un jauniešu vecākiem no projekta pašvaldībām. Tika saņemtas deviņas atbildes uz aptaujas anketām, kas pēc tam tika telefoniski pārrunātas ar sešām sociālajām darbiniecēm un vienu jaunieša māti.

Aptaujas anketā tika lūgts novērtēt pilotprojektu, tā rezultātus un ietekmējošos faktorus, arī Covid-19 ietekmi uz procesu un rezultātiem (1.-7. jautājums), kā arī brīvā formā sniegt savu viedokli un ieteikumus (8.-9. jautājums).

1. Kā redzams attēlā, sociālie darbinieki projektu vērtē pozitīvi, piecu balļu skalā četriem no deviņiem darbiniekiem sniedzot vērtējumu 4 un trim - 5.

1. Kā vērtējat kopumā šo pilotprojektu ?

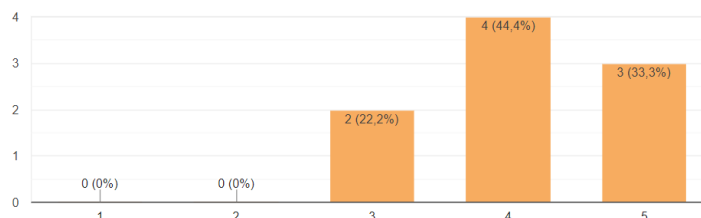
9 atbildes

2. Līdzīga dinamika vērojama arī atbildēs uz otro jautājumu, kopumā projekta sākuma posms – jauniešu izvērtēšana iesaistei projektā bijusi veiksmīga.

2. Kā vērtējat sākuma posmu – jauniešu izvērtēšanu dalībai šajā projektā?

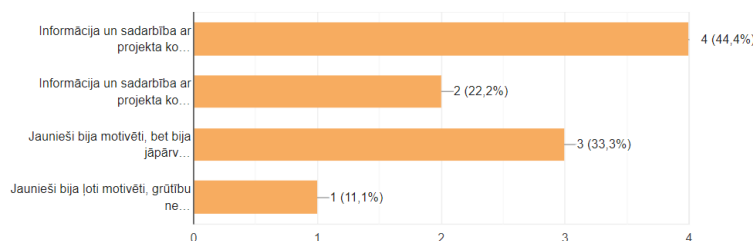
9 atbildes

3. Jautājumā par jauniešu aicināšanu, motivēšanu un informēšanu aptaujas dalībnieku viedokļi atšķīrās visvairāk. Četri no deviņiem dalībniekiem jauniešu iesaistīšanu projekta uzsākšanas aktivitātēs vērtē kā pietiekami labi organizētu, savukārt divi sadarbību vērtē kā nepietiekamu. Vēl trīs aptaujas dalībnieki norāda, ka jaunieši ir bijuši motivēti, bet ir bijis jāpārvar grūtības. Tikai viens dalībnieks norādīja, ka jaunieši bijuši ļoti motivēti, un grūtības nav radušās.

3. Kā vērtējat jauniešu aicināšanu, motivēšanu, informēšanu dalībai šajā pilotprojektā, dalībai "vasaras skolā"?

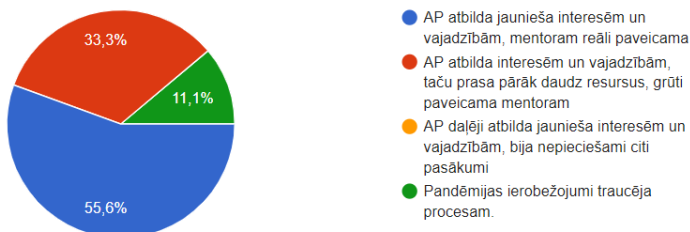
9 atbildes

4. Kā iepriekš minēts, sociālajiem darbiniekiem un gadījumos, kur jauniešs iesaistīts bez sociālā dienesta starpniecības – vecākiem tika nosūtīti izstrādātie atbalsta plāni. Kā redzams attēlā zemāk, lielākā daļa aptaujas dalībnieku tos vērtēja kā atbilstošus un reāli paveicamus. Nākamā biežākā atbilde bija, ka plāni atbilda jaunieša interesēm, bet prasīja pārāk daudz resursu, kam sekoja atbilde, ka pandēmijas ierobežojumi traucēja procesam. Pozitīvi, ka neviens no aptaujas dalībniekiem netika norādījis, ka plāns tikai daļēji atbilda vajadzībām, un būtu nepieciešami citi pasākumi. Tātad, dalībnieku prāt, plāni bija atbilstoši, jautājums vien par resursiem un pandēmijas ietekmi, par ko tika reflektēts arī telefona sarunās.

4. Kā jūs vērtējat jauniešu/ mentoru/ speciālistu kopīgi veidoto atbalsta programmu (AP) ar kuru tikāt iepazīstināti?

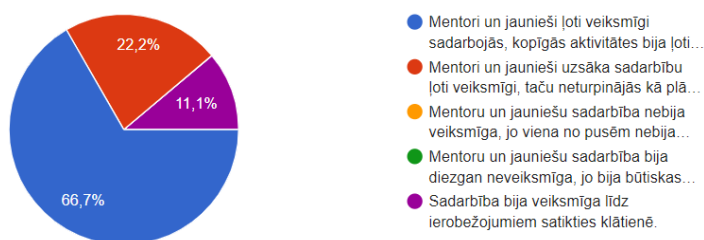
9 atbildes

5. Intervences posms galvenokārt tika vērtēts kā veiksmīgs (zilais laukums). Taču vērtējumi šeit parāda, ka sava ietekme bija Covid-19 pandēmijai (sarkanais un violetais laukums), kas neļāva uzsāktās aktivitātes tikpat veiksmīgi arī turpināt.

5. Kā jūs vērtējat intervences posmu – jauniešu mentoru sadarbības posmu mērķu sasniegšanai?

9 atbildes

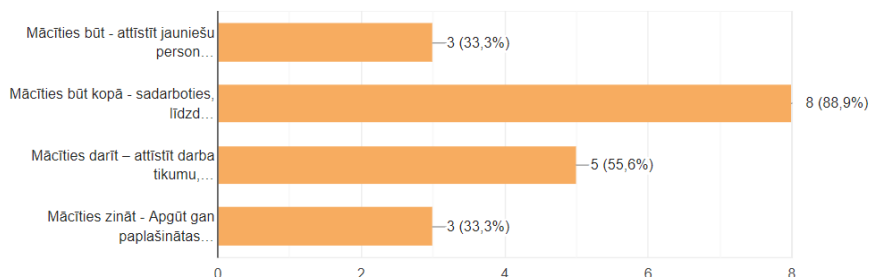

6. Sociālo darbinieku atbildes saistībā ar sasniegtajiem rezultātiem sasaucas ar tām, kas izriet no mentoru un jauniešu atbildēm, kā arī atbalsta plāniem – fokuss uz mācīšanos būt kopā, socializēšanos, sadarbību un sociālo prasmju pilnveidi. Socializēšanos un izraušanos no ierastās vides divi sociālie darbinieki uzsvēra arī telefona sarunās – tā viņu pieredzē ir būtiskākais aspekts jaunieša veiksmīgākai attīstībai, un jo agrākā vecumā tas ir iespējams, jo pozitīvāki rezultāti. Tiesa, diemžēl jauniešu sociālo izolētību veicina viņu vecāki, kur viens no iemesliem ir kauns par sava bērna veselības problēmām.

Kā nākamais rezultāts seko attīstītas nodarbinātības prasmes ("mācīties darīt"). Taču viena no sociālajām darbiniecēm sarunā norādīja, ka tieši nodarbinātības veicināšana tika uzsvērta, aicinot jauniešus pieteikties projektam, tomēr tā laikā viņa nesaskatīja darbības nodarbinātības veicināšanai, un projekts savu mērķi nesasniedza. Šis no vienas puses lielā mērā bija saistīts ar Covid-19 situāciju valstī. No otras – jāņem vērā interpretācija. Sociālā darbiniece bija cerējusi redzēt, ka jaunieši projekta rezultātā būs nodarbināti algotā darbā, taču mentora aktivitātes iespēju robežās bija vērstas uz nodarbinātības prasmju attīstību – iesaisti brīvprātīgajā darbā, patstāvības un iniciatīvas attīstīšanu, kā rezultāti būs novērojami tikai ilgākā laika posmā.

6. Kā jūs vērtējat sasniegto rezultātu? Atzīmējiet būtiskākos, kas tika sasniegti.

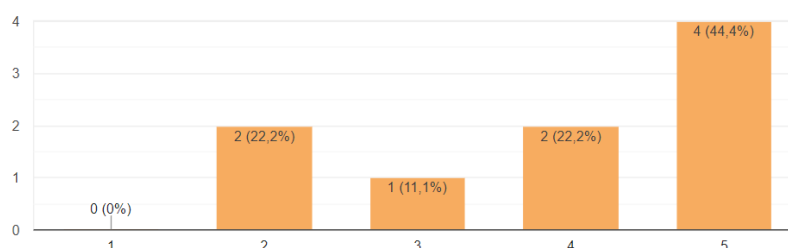
9 atbildes

7. Covid-19 pandēmijas un ierobežojumu ietekmi uz rezultātu sasniegšanu divas trešdaļas aptaujas dalībnieku vērtē kā nozīmīgu, atzīmējot vērtējumu 4 vai 5 piecu balļu skalā.

7. Novērtējiet COVID -19 ierobežojumu ietekmi uz rezultātu sasniegšanu

9 atbildes

8. jautājumā aptaujas anketas dalībniekiem tika jautāts "Vai, kādā veidā un pie kādiem nosacījumiem vēlētos arī turpmāk izmantot šādu mentoringa pakalpojumu mērķa grupas jauniešiem?". Visi deviņi dalībnieki, kas aizpildīja anketu, apstiprināja, ka būtu gatavi izmantot mentoringa pakalpojumu.

Dalībnieki, no kuriem lielākā daļa bija sociālie darbinieki, atbildēs raksta, ka sadarbības veids varētu būt līdzīgs, orientēts uz mērķu sasniegšanu, ka jauniešiem šāds atbalsts ir ļoti nepieciešams, ka mentoringa pakalpojums būtu iekļaujams valsts vai pašvaldības finansēto sabiedrībā balstīto sociālo pakalpojumu grozā šai mērķa grupai, ka mentora atbalsts ir būtisks ne tikai jauniešiem, bet arī sociālajiem darbiniekiem.

Vienā atbildē norādīts, ka būtiski, ka jauniem vīriešiem mentors bija vīrietis: "Noteikti būtu vēlams šāds pakalpojums. Svarīgi, ka tas bija vīrietis, jo lielāko daļu sociālā darba speciālisti, kas strādā ar šiem jauniešiem ir sievietes, pietrūkst paraugs, kādam jābūt vīrietim, darīt "vīriešu lietas"." Šim viedoklim sarunā pievienojās arī viena jaunieša māte, kura novērtēja, ka viņas dēla mentors bija vīrietis, kas varēja dot viņam draudzēšanās pieredzi, ko jauniešiem ar GRT ir grūti iegūt, ņemot vērā grūtības dibināt kontaktus.

Vienlaikus tiek atzīmēti arī riski, kas varētu kavēt šāda pakalpojuma veiksmīgu ieviešanu un rezultātu sasniegšanu: "Mentoringa pakalpojums būtu turpināms un ieteicams, ja būtu iespējams izmantot vairāk resursu. Klienta mainīgās vēlmes, motivācijas trūkums, atbalsta personas neizpratne jauniešu patstāvīgas dzīves uzsākšanas nepieciešamībai ir galvenie riski, kas traucēja veiksmīgāku rezultātu sasniegšanu." Komentējot šeit sniegto viedokli, sociālā darbiniece minēja, ka ģimenes locekļi nevēlas ļaut jauniešiem iesaistīties aktivitātēs un būt patstāvīgiem, kas apgrūtina sadarbošanos ar speciālistiem.

9. jautājumā tika lūgts novērtēt sadarbību ar ZPR un sniegt ieteikumus.

Kopumā visi deviņi sociālie darbinieki sadarbību vērtēja pozitīvi, novērtējot komandas ieinteresētību. Viens sociālais darbinieks norādīja, ka būtu nepieciešams vairāk komunicēt, vienlaikus norādot, ka Covid-19 ieviesa savas korekcijas. Vēl viens darbinieks norādīja, ka projekta ierobežojumi un pieejamo resursu trūkums radīja šķēršļus jaunieša izvirzīto mērķu sasniegšanai.

Sarunā jaunieša māte ļoti pozitīvi vērtēja komunikāciju, kas jauniešiem veidojusies ar mentoru, mentoram vērstoties pie paša jaunieša un vienojoties ar viņu, tādējādi veicinot paša jaunieša patstāvību un iesaisti lēmumu pieņemšanā. Arī viņai sadarbība un saziņa ar mentoru bijusi patīkama.

Ieteikumi:

- Telefona sarunās tika minēts, ka jauniešiem ar GRT tiešais kontakts un klātienes tikšanās ir ļoti būtiskas mērķu sasniegšanai, ko viņu veselības dēļ nevar aizstāt ar telefonisku saziņu, kas pandēmijas apstākļos vairākumam kļūva par vienīgo saziņas veidu ar mentoru. Nākotnē jāparedz sadarbība tieši klātienē.
- Sociālie darbinieki būtu vēlējušies projektā iesaistīt vēl vairāk mērķa grupas jauniešu, taču ierobežotā laika, resursu un mentoru skaita dēļ tas nebija iespējams.
- Būtu vēlams, lai jaunieša mentors būtu no tās pašas pašvaldības, kur dzīvo jauniešs. Vairākos gadījumos tikšanās ar mentoru bija ierobežotas attāluma dēļ.
- Noteikti arī nākotnē attīstot šādu pakalpojumu, būtu nepieciešama nometne/ vasaras skola, kurā mērķa grupas jauniešiem gan iepazīties savā starpā, gan ar mentoriem, tikai pēc tam veidojot mentora un jaunieša pārus. Šī prakse tika vērtēta kā pozitīvs aspekts, kas jāturpina.
- Sarunas laikā viena sociālā darbiniece minēja, ka pilotprojekta laikā pateicoties vasaras skolai un mentora salīdzinoši tuvajām attiecībām ar jauniešiem viņai bija iespēja labāk iepazīt iepriekš nepamanītas jaunieša rakstura šķautnes. Par sadarbību ar mentoru viņai nebija skaidrs, no kuras puses būtu jānāk iniciatīvai veidot kontaktu, tomēr vairākas ļoti noderīgas tikšanās tika organizētas. Domājot par potenciālu pakalpojuma attīstību, būtu jāparedz skaidrs sadarbības rāmis un regulāras (vismaz reizi mēnesī) tikšanās trijstūrī jauniešiem, mentoram un gadījuma vadītājam sociālajā dienestā, kas palīdzētu virzīt procesu un aktivizēt resursus.

Austra Smilgaine
Mg. soc. darbā
Projekta vadošā pētniece